

De strijdlust van Thatcher.

Het Britse beleid ten aanzien van de Duitse eenwording 1989-1990.

Door: Floor Rinsma

Datum: 23 Juni 2011

Inhoudsopgave.

1. Inleiding.	3
2. De voorbereidingen van het Verenigd Koninkrijk op een Duitse eenwording.	5
<i>Thatcher, Gorbatsjov en Mitterand.</i>	6
<i>De houding van de Verenigde Staten.</i>	8
<i>Crisis in de DDR.</i>	9
<i>De stilte van het Verenigd Koninkrijk.</i>	10
3. De val van de Muur en de eerste stappen naar een eenheid.	12
<i>De reactie van het Verenigd Koninkrijk.</i>	12
<i>Kohls Tien-Punten-Programma.</i>	14
4. Het tot stand komen van de Duitse eenheid.	16
<i>Het verlies van Thatcher.</i>	16
<i>De twee-plus-vier-onderhandelingen.</i>	18
5. Conclusie.	20
6. Literatuurlijst.	22

1. Inleiding.

De Duitse eenwording van 1990 heeft de wereld veranderd. Het markeerde het einde van de Koude Oorlog en het 'ijzeren gordijn', dat Europa en Duitsland decennia lang deelde tussen het democratische Westen en het Communistische Oosten, was hiermee verdwenen.¹ Echter na de val van de Berlijnse Muur in november 1989 waren de meeste Europese landen niet blij met het idee van een Duitse eenwording. President Gorbatsjov van de Sovjet-Unie maakte duidelijk dat hij de Duitse Democratische Republiek, afgekort de DDR, niet wilde laten opslokken door het Westen. Daarnaast wilde de Krenz-regering van de DDR soeverein blijven en het Verenigd Koninkrijk, samen met Frankrijk, vreesde voor de positie die het nieuwe Duitsland in zou kunnen nemen.²

Het werd echter snel duidelijk dat er een eenwording zou komen. In februari 1990 werd besloten de eenwordingsonderhandelingen in een twee-plus-vier-formatie te voeren. Dit hield in dat er onderhandeld zou worden met de twee Duitse staten en de vier bezetters van Duitsland. Deze laatste waren Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. De onderhandelingen begonnen in mei 1990 en op twaalf september 1990 werd het Duitse eenwordingsverdrag, het Twee-Plus-Vier verdrag, getekend.³

Volgens Hitchcocks *The struggle for Europe* waren het Bondskanselier Helmut Kohl en President George Bush die het initiatief namen om de eenwording te verwezenlijken. Hitchcock beschrijft hoe Bush, president van de Verenigde Staten en Kohl, leider van de BRD, Gorbatsjov overhaalden om het eenwordingsverdrag te ondertekenen. Het Verenigd Koninkrijk had ook een rol gespeeld in de twee-plus-vier-onderhandelingen, maar er wordt in Hitchcock enkel beschreven dat het Verenigd Koninkrijk tegen een eenwording was.⁴ Wat voor een rol het Verenigd Koninkrijk in de onderhandelingen speelde en hoe het Verenigd Koninkrijk was overgehaald om het Duitse eenwordingsverdrag te tekenen wordt niet duidelijk.

In de eerste jaren na de Duitse eenwording is er veel over deze gebeurtenis geschreven. In deze literatuur staan de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie centraal. Over het Verenigd Koninkrijk wordt enkel geschreven dat zij tegen een eenwording was en daarom de eenwording probeerde te vertragen. Zo wordt er vanuit gegaan dat zij verder geen rol heeft gespeeld in de onderhandelingen.⁵ Dit speelt ook door in latere literatuur, zoals hij Hitchcock. Ook Helga Haftendorn schrijft in *The*

¹ P. An, 'Obstructive all the way? British policy towards German unification 1989-1990', *German politics vol.15 no1* (2006), 111.

² W. Hitchcock, *The struggle for Europe* (New York 2003), 368.

³ Hitchcock, *The struggle for Europe*, 372-373.

⁴ Ibidem, 373-375.

⁵ Zie S. Szabo, *The diplomacy of German unification* (New York 1992) 89, 122, 46; P. Merkl, *German Unification in the European context* (Pennsylvania 1993) 318, 324.

unification of Germany, 1985-1991 uit 2010: 'The 2 plus 4 negotiations were interwoven with a series of high-level talks between Bush, Kohl and Gorbachev.'⁶

Pyeongeok An heeft de Britse rol in 2006 nader bekeken. In zijn artikel wordt beargumenteerd dat het Verenigd Koninkrijk, via het Foreign and Commonwealth Office, een grote rol gespeeld heeft in de onderhandelingen om tot een internationale overeenkomst te komen voor de Duitse eenwording. Thatcher bleef echter tegen een eenwording en er zou volgens An een beleidsverschil zijn geweest tussen Thatcher en het FCO. Thatcher zou geen invloed meer hebben gehad op het beleid van het FCO tijdens de onderhandelingen.⁷

Het beleid van het Verenigd Koninkrijk was dus omgeslagen. Zij besloot toch mee te werken in de onderhandelingen en was daarmee van invloed tijdens de onderhandelingen. Dus het feit dat het Verenigd Koninkrijk een rol speelde in de onderhandelingen ligt vast. De vraag is waarom het beleid van het Verenigd Koninkrijk omsloeg. Gezien in de meeste boeken de Britse rol weinig aandacht krijgt wordt deze omslag niet⁸ of kort beschreven. Ook verschillen de verklaringen per auteur. Helga Haftendorn schrijft bijvoorbeeld dat het Verenigd Koninkrijk zich erbij neergelegd had dat zij de eenwording niet kon vertragen toen elk land de twee-plus-vier-formatie accepteerde in februari⁹, maar volgens Merkl in *German Unification in the European Context* kwam deze omslag nadat de Sovjet-Unie in januari 1990 toegegeven had aan de Duitse eenwording.¹⁰ An stelt dat Douglas Hurd, staatssecretaris van Buitenlandse zaken, het niet meer realistisch vond om een eenwording te willen vertragen, nadat Kohl halverwege januari de eenwording wilde versnellen wegens het uiteenvallen van de DDR.¹¹

Nu, eenentwintig jaar na de eenwording, kan deze gebeurtenis objectief geanalyseerd worden en met de uitgave van documenten van het FCO in de bundel *Documents on British Policy Overseas series 3 volume 7* zal dit essay beschrijven waarom het Britse beleid omsloeg tijdens het eenwordingsproces van Duitsland. Naast de documenten van het Foreign and Commonwealth Office worden de memoirs van Thatcher besproken. Hiermee zal duidelijk worden wat de motivaties waren voor het Britse beleid en of er een beleidsverschil was tussen Thatcher en het FCO. Verder zal ook de houding van de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie en van Frankrijk in kaart worden gebracht om te onderzoeken wat voor een invloed zij hebben gehad op het beleid van het Verenigd Koninkrijk. De conclusie zal antwoord geven op de vraag: *Hoe was de omslag in het Britse beleid ten aanzien van de Duitse eenwording te verklaren?*

⁶ Hitchcock, *The Struggle for Europe*. ; Helga Haftendorn, 'The unification of Germany, 1985-1991', in: M. Leffer (ed), *The Cambridge History of The Cold War volume 3* (Cambridge 2010) 348.

⁷ An, 'Obstructive all the way? British policy towards German unification 1989-1990', 111-121.

⁸ Zie: Szabo, *The diplomacy of German unification*. ; Hitchcock, *The Struggle for Europe*.

⁹ Helga Haftendorn, 'The unification of Germany, 1985-1991', 324.

¹⁰ Merkl, *German Unification in the European context*, 346.

¹¹ An, 'Obstructive all the way? British policy towards German unification 1989-1990', 114, 115

2. De voorbereidingen van het Verenigd Koninkrijk op een Duitse eenwording.

In 1986 kwam president Gorbatsjov aan de macht in de Sovjet-Unie. Dankzij zijn hervormingen stonden in 1989 alle communistische regimes in Oost-Europa onder spanning. Ook in het sinds 1945 verdeelde Duitsland was dit te voelen. Toch trok Duitsland begin 1989 niet de aandacht van de Westerse landen. De Britten dachten toen nog dat de situatie in Oost-Europa op korte termijn geen problemen zou veroorzaken in Duitsland.¹²

Het Verenigd Koninkrijk had, als één van de vier bezetters van Duitsland na de Tweede Wereldoorlog, een aantal rechten op en verantwoordelijkheden over Duits grondgebied. Sinds 1949 hoorden de bezette Duitse gebieden van de Verenigde Staten, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk bij elkaar, de Bondsrepubliek Duitsland genaamd. De Sovjet-Unie had de macht over het oosten van Duitsland, genaamd de DDR. De Bondsrepubliek Duitsland of West-Duitsland werd soeverein en geïntegreerd in Westerse instituties (in 1954 in de NAVO en de West Europese Unie). Er werd echter gesteld dat het uiteindelijke doel van de vier bezetters, een Duitse eenwording, niet uit oog verloren mocht worden. Dit doel werd in de Koude oorlog vaak herhaald en was vooral in de détente periode belangrijk. Bij de ondertekening van de Helsinki akkoorden, waarbij de Europese grenzen erkend werden, werd bijvoorbeeld gezegd dat een Duitse eenwording alleen een democratisch en een Europees geïntegreerd Duitsland mocht opleveren. Zo werd een neutraal Duitsland, voorgesteld door Stalin in 1952, of een Duitsland onder invloed van de Sovjet-Unie uitgesloten.¹³

De officiële visie van het Verenigd Koninkrijk ten aanzien van een Duitse eenwording was al jaren dezelfde. Het Verenigd Koninkrijk vond vrijheid voor en het zelfbeschikkingsrecht van het Duitse volk belangrijker dan een eenheid. Ook was het Verenigd Koninkrijk van mening dat elke poging om een eenwording op korte termijn te verwezenlijken Europa zou destabiliseren.¹⁴

Aangezien Europa nog verdeeld was door de Koude Oorlog, leek een Duitse eenwording niet een gebeurtenis die op korte termijn zou plaats vinden. Dit veranderde met de komst van Gorbatsjov als president van de Sovjet-Unie. Zijn ‘perestrojka’ en ‘glasnost’ gaven de landen in de Sovjet-Unie meer vrijheid en openheid, dat tot spanningen leidde tussen de satellietstaten en het Sovjetregime. Hoewel een vrij Oost-Duitsland en een eenheid van Duitsland nog ver weg leek, werd in 1987 het Verenigd Koninkrijk zich er van bewust dat een eenheid van Duitsland als gespreksonderwerp was opgekomen in de politiek van de BRD.¹⁵

Het FCO stelde in 1987 een beleidsplan op genaamd: *The German Question and Europe*.

¹² Patrick Salmon, K. Hamilton en S. Twigge (ed), *Documents on British policy overseas Series 3vol.7 German Unification*, (Chippenham 2010) ix.

¹³ Salmon e.a , *Documents on British policy overseas*, ix, x.

¹⁴ *Ibidem*, xi.

¹⁵ *Ibidem*, xi.

Hierin constateerde het FCO dat er op korte termijn geen grote verandering in Duitsland zou plaatsvinden, maar dat verandering op de lange termijn in Duitsland onvermijdelijk was. De Sovjetmacht en daarmee het communisme zouden hoe dan ook ten einde komen. Dit zou ongeveer rond het midden van de volgende eeuw zijn. De uitkomst hiervan zou een eenwording van een sterk Duitsland zijn met ongeveer 70 miljoen inwoners. Om deze reden zou het Verenigd Koninkrijk haar relatie met de BRD al moeten versterken en alert moeten zijn op potentiële veranderingen in Duitsland.¹⁶

Tijdens de zomer van 1989 begonnen er spanningen te ontstaan in de DDR. Oost-Duitsers vertrokken massaal naar Hongarije en Tsjecho-Slowakije voor vakantie en bezetten daar ambassades van de DDR. Zij wilden van het Sovjetregime af, want zij zagen dat in de BRD mensen het beter hadden.¹⁷ Kohl verklaarde naar aanleiding van de vluchtelingencrisis op 22 augustus dat een Duitse eenwording weer op de internationale agenda stond.¹⁸ Op tien september 1989 gooide Hongarije de grens open met West-Europa voor de Oost-Duitsers die op vakantie waren in Hongarije. Steeds meer Oost-Duitsers probeerden naar het Westen te vluchten. De Sovjet-Unie was hier niet erg van onder de indruk, maar hoopte dat Honecker als leider van de DDR politieke hervormingen zou doorvoeren.¹⁹

Bij het FCO en de ambassades in Bonn en Berlijn waren ze bang dat door de vluchtelingencrisis een eenwording op de internationale agenda was gezet. Een verenigd Duitsland zou tot een versterking van de Duitse en tot een relatieve verzwakking van de eigen machtspositie leiden.²⁰ Sir Munro van de Britse ambassade in Berlijn had naar aanleiding van de gebeurtenissen in de DDR geadviseerd aan het FCO steun te geven aan een mogelijke eenwording nu deze minder ver weg leek dan eerst.²¹

Op 20 september reisde John Major, staatsecretaris van Buitenlandse zaken, af naar de BRD om een reactie te geven op de ontwikkelingen. Hij reageerde op de situatie door te herhalen dat het Verenigd Koninkrijk het Duitse volk steunt in zijn vrijheid en zelfbeschikkingsrecht. De mensen in de DDR hadden geen zelfbeschikkingsrecht en dat was het belangrijkste doel op dit moment. Hij gaf nog geen steun aan een eenwording en toch werd het Verenigd Koninkrijk door de BRD de meest sympathieke Europese bondgenoot genoemd.²²

Thatcher, Gorbatsjov en Mitterand.

¹⁶ Ibidem, xii.

¹⁷ P. Zelikow en C. Rice, *Germany unified and Europe transformed: As study in statecraft* (Cambridge 1995) 63- 76, 81-86.

¹⁸ Zelikow en Rice, *Germany unified and Europe transformed*, 79.

¹⁹ Ibidem, 63.

²⁰ Salmon e.a., *Documents on British policy Overseas*, xiii.

²¹ Ibidem, No. 10 Teleletter from Mr. Munro to Mr. Ratford. 15 september 1989.

²² Ibidem, xiii

Vooral premier Margaret Thatcher was vijandelijk tegenover een Duitse eenwording. Uit haar memoires blijkt dat zij geloofde dat het nationale karakter van Duitsland, dat door zijn late eenheid van 1870 kwam, agressief en onzeker en daardoor niet te voorspellen was. De Tweede Wereldoorlog was hier een voorbeeld van. Alleen een continue Amerikaanse aanwezigheid en een Frans-Engels bondgenootschap zou de Duitse macht in bedwang kunnen houden. Verder zou een herenigd Duitsland het Europese continent domineren en destabiliseren met zijn grote economie. Hoewel het Thatchers grootste zorg was dat een eenwording tot een relatie verzwakking van de eigen machtspositie zou leiden.

Thatcher was ook bezorgd om de hervormingsdemonstranten in de Sovjet-Unie en Oost-Europa en de hier door steeds zwakker positie van president Gorbatsjov. Zij wilde zijn positie niet in gevaar brengen, want dan zou Oost-Europa destabiliseren en daarmee zou de hoop op democratie in de Sovjet-Unie weg zijn. In de officiële verklaringen van Thatcher in de herfst van 1989 stond de noodzakelijkheid Gorbatsjov niet te destabiliseren centraal en niet de Duitse eenwording. Op deze manier probeerde zij de aandacht niet te vestigen op een eenwording en zo probeerde zij deze te vertragen. Pas vanaf januari 1990, toen een eenwording onvermijdelijk leek, sprak zij publiekelijk over haar anti-Duitse gevoelens.²³

In september 1989 bezocht Thatcher Gorbatsjov om te praten over Duitsland. Het leek haar dat de Sovjet-Unie ook tegen een herenigd Duitsland zou zijn, vooral als dat nieuwe Duitsland een Westers land zou worden. Thatcher vertelde Gorbatsjov dat veel Europese landen waarschijnlijk ook bezorgd waren. Dit wist ze, vertelde ze, van minstens één andere Europese leider zeker, maar Thatcher noemde Mitterand zijn naam niet. Gorbatsjov maakte Thatcher duidelijk dat hij inderdaad geen eenwording wilde. De Sovjets hadden nog altijd een strategisch belang bij de instandhouding van een zelfstandige Oost-Duitse staat en de Sovjetroepen in de DDR dienden als voorhoede van het Warschaupact in de Koude Oorlog tegen de NAVO. De Sovjets beschouwden de Oost-Duitse staat als de beloning voor hun overwinning in de Tweede Wereldoorlog en de deling van Duitsland dienden om een herleving van de Duitse expansiedrift tegen te houden. Net als Thatcher moedigde hij democratische hervormingen in de DDR aan, maar dit betekende geen steun voor een eenwording. Door dit gesprek kreeg Thatcher meer vertrouwen in haar plan de al beginnende ontwikkelingen te vertragen.²⁴

Mitterand, president van Frankrijk, was inderdaad, net als Thatcher, bang voor een mogelijke Duitse eenwording. Zijn eigen machtspositie in Europa zou net als die van het Verenigd Koninkrijk minder sterk worden, omdat Duitsland met zijn grote economie het Europese continent zou

²³ Thatcher, *The Downing Street Years* (London 1993) 791.

²⁴ *Ibidem*, 792.

domineren. Hij maakte zich echter vooral zorgen over de betekenis van het nieuwe Duitsland voor de Europese integratie, die hij graag wilde voortzetten.²⁵

De houding van de Verenigde Staten.

De steun van de Verenigde Staten zou het belangrijkste zijn voor het Verenigd Koninkrijk, maar de reactie van de Verenigde Staten op het idee van een Duitse eenwording was anders dan die van de Europese landen. Hoewel de Verenigde Staten Duitsland verslagen hadden in de oorlog was er niet op eigen grond gevochten en hadden zij geen bezetting meegemaakt. Hierdoor waren zij minder bang voor een herenigd Duitsland dan de Europese landen. Ook vond Bush dat Duitsland had laten zien dat het niet meer het Duitsland van in de oorlog was. Daarbij hechtte Bush veel waarde aan de BRD als Europese bondgenoot, want via de Bondsrepubliek zouden de Amerikanen indirect invloed kunnen uitoefenen op de ontwikkelingen in Oost-Europa.

Bush verklaarde op achttien september 1989 dat een eenwording iets was dat de Duitsers zelf moesten doen, maar dat hij de Duitsers wel wilde helpen. De Verenigde Staten wilden namelijk een einde maken aan een verdeeld Duitsland om zo de Koude Oorlog af te sluiten.²⁶ Ook hoopte men in Washington dat een grotere diplomatieke en militaire rol van Duitsland in Europa de Verenigde Staten de gelegenheid gaf om hun militaire aanwezigheid in Europa te beperken. Een eenwording was echter niet iets wat de Verenigde Staten snel verwachtte, maar de president maakte het waarschijnlijk moeilijker door zijn pro-Duitse houding voor de Europese landen om tegen de eenwording te zijn.²⁷ Kohl, hoewel hij lang verklaarde alleen maar politieke hervormingen te willen in de DDR, kreeg na de pro-Duitse verklaring van de president meer vertrouwen om de eerste stappen naar een eenwording te zetten.²⁸

De Engelse regering was door de houding van Thatcher bang voor de reactie van de Bush-regering, met het gevaar dat de rol van het Verenigd Koninkrijk in de relaties tussen de Verenigde Staten en Europa gemarginaliseerd werd en het Verenigd Koninkrijk zo minder invloed zou hebben.²⁹ De 'special relationship' tussen het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten was al minder sterk nadat George Bush in 1989 aan de macht kwam in de Verenigde Staten. Bush, in tegenstelling tot zijn voorganger Reagan, gaf het Verenigd Koninkrijk geen speciale plek in de beleidsvorming³⁰ en Thatcher durfde haar angst voor een eenwording niet met Bush te delen door zijn pro-Duitse houding.³¹

²⁵ Zelikow en Rice, *Germany unified and Europe transformed*, 97.

²⁶ G. Bush en B. Scowcroft, *A world transformed* (New York 1998) 187-189.

²⁷ Bush en Scowcroft, *A world transformed*, 187-189.

²⁸ Zelikow en Rice, *Germany unified and Europe transformed*, 81.

²⁹ Salmon e.a., *Documents on British policy Overseas*, xv.

³⁰ Thatcher, *The Downing Street Years*, 782-4.

³¹ Zelikow en Rice, *Germany unified and Europe transformed*, 96.

Crisis in de DDR.

De vluchtelingen crisis had demonstranten aangemoedigd de straten op te gaan en begin oktober begon een massademonstratie in Leipzig die zich al gauw verspreidde over de hele DDR. Hervormingen en democratie werden gevraagd en Honecker wist niet hoe hij om moest gaan met de demonstraties.

De Sovjet-Unie hield zich stil, want Gorbatsjov was bang geworden van het gepraat over een Duitse eenwording. Op zeven oktober kwam Gorbatsjov de DDR bezoeken om het 40jarig bestaan ervan te vieren en hij werd toen geprezen door de Oost-Duitsers wegens zijn hervormingen. Gorbatsjov zag in dat het nationalisme terugkeerde in de DDR en dat baarde hem zorgen. Het Kremlin verving Honecker op achttien oktober en Egon Krenz werd de nieuwe leider van de DDR. Samen met Gorbatsjov stelde hij een plan op om de DDR weer stabiel te krijgen. Ze hoopten hiervoor financiële steun te krijgen van Kohl³², maar Kohl liet weten geen economische hulp te geven voordat er politieke hervormingen kwamen.³³

Hilary Synott leidde het West-Europese Departement in het FCO en kreeg de taak een nieuw beleid te bepalen naar aanleiding van de snelle veranderingen in de DDR. Twee beleidsplannen werden op 11 oktober door het FCO geschreven, genaamd *Explosion in the GDR* en *German Reunification*. Het FCO stuurde deze naar de ambassade in Bonn, Berlijn en andere departementen. Hierin werd de mogelijkheid van een plotseling einde van de DDR geanalyseerd en de Britse politiek ten aanzien van een mogelijke eenwording vastgesteld. Er werd over mogelijke hervormingen in de DDR gespeculeerd en er werd gesteld dat er geen zekerheid was dat er een eenwording van Duitsland zal komen na deze hervormingen. Er was geen bewijs dat de Oost-Duitsers een eenwording zouden willen waardoor de DDR een aparte onafhankelijke staat zou kunnen worden. In elk geval werd gesteld dat het Verenigd Koninkrijk er mede voor moest zorgen dat Duitsland bij de NAVO en de EG wilde blijven als er een eenwording plaats zou vinden en daarom moest de relatie met Duitsland goed worden onderhouden.

Het FCO herhaalde de nadelen voor het Verenigd Koninkrijk bij een eenwording van Duitsland, maar gaf aan dat er ook voordelen waren. Een eenwording zou een overwinning zijn voor het Westen als Duitsland lid werd van de NAVO en dit zou de Westerse veiligheid sterker kunnen maken. Ook zou Duits NAVO lidmaatschap ervoor zorgen dat er enigszins militaire controle op Duitsland zou zijn en een Duitsland onder Sovjet-Unie werd hiermee uitgesloten. Verder zou de economie van de EG sterker worden en dit zou gunstig kunnen zijn voor de export van het Verenigd Koninkrijk.

Het FCO stelde dat het Verenigd Koninkrijk een eenwording niet zou kunnen blokkeren als de Oost- en West-Duitsers deze wilden. Gezien de voor- en nadelen was het FCO van mening dat het

³² Zelikow en Rice, *Germany unified and Europe transformed*, 63- 76 , 81-86.

³³ Ibidem, 92.

Verenigd Koninkrijk niet direct steun aan eenwording zou moeten geven, maar dat zij een eenwording ook niet zou moeten ontmoedigen. Zij zou invloed moeten uit oefenen op elke handeling of gebeurtenis die richting een eenwording gaat. In het openbaar zou het Verenigd Koninkrijk moeten blijven zeggen dat zij vindt dat de hoogste prioriteit is dat de Oost-Duitsers zelfbeschikkingsrecht krijgen. Ook werd er benadrukt dat voormalige Britse regeringen altijd verwezen naar zelfbeschikkingsrecht als het doel van Duitsland en niet naar een eenwording als het doel. Op twintig september gebruikte de staatssecretaris deze stelling ook tijdens zijn bezoek aan Bonn en dit werd toen gewaardeerd door de Duitsers.³⁴ Op 25 oktober werd dit beleid nog eens opgeschreven met enige aanpassingen van de ambassade van Bonn, Berlijn en van andere departementen binnen het FCO.³⁵

De stilte van het Verenigd Koninkrijk.

Op 25 oktober stond in de *New York Times* dat Bush had toegezegd Kohl te steunen een eenwording te verwezenlijken als het nieuwe Duitsland Westers georiënteerd zou zijn en als Duitsland lid bleef van de NAVO en de EG. Deze steun van Amerika was essentieel voor het verwezenlijken van een eenwording. Bush gaf aan niet de angst met de Europese landen te delen en hij had Thatcher en Mitterand willen overtuigen dat een nieuw Duitsland anders zou zijn en niet het Europese continent zou domineren. Wel was Bush begripvol over de Europese bedenkingen en hij had geen haast een eenwording te verwezenlijken.³⁶ Thatcher kreeg steeds meer het gevoel kreeg dat zij niet meer als voorheen invloed had op de Verenigde Staten en niet meer altijd op Amerikaanse steun kon rekenen.³⁷

Mitterand nam een iets voorzichtiger, maar positief standpunt in. Tijdens een eerdere ontmoeting tussen Kohl en Mitterand had Kohl namelijk laten weten dat een eenwording nog lang niet aan de orde was volgens hem. Alleen hervormingen stonden op het programma van de DDR. Op drie november verklaarde Mitterand op een persconferentie niet bang te zijn voor een mogelijke eenwording, maar dat hij zijn definitieve standpunt pas wilde in nemen zodra een eenwording echt aan de orde zou zijn. Hij was er van overtuigd dat een eenwording niet snel zou plaatsvinden dankzij Kohl. Ondanks zijn grote bedenkingen bij een eenwording probeerde hij zo positief mogelijk te zijn in het openbaar, waardoor het leek alsof de Franse regering een eenwording verwelkomde. Dit deed hij om de Frans-Duitse as in Europa in stand te houden welke voor Mitterand van belang was in de Europese Gemeenschap.³⁸

In aanloop naar de val van de Muur had niemand van de Engelse regering publiekelijk steun voor een eenwording van Duitsland geuit. Op de ochtend van negen november adviseerde Sir Mallaby van de Britse ambassade in Bonn dat Douglas Hurd, secretaris van buitenlandse zaken, dit zou moeten

³⁴ Salmon e.a, *Documents in British policy Overseas*, No. 18 Letter from Mr. Ramsden to Mr. Budd (Bonn), 11 oktober 1989.

³⁵ Ibidem, No.25 Submission from Mr. Synott to Mr. Ratford, 25 oktober 1989.

³⁶ Zelikow en Rice, *Germany Unified and Europe Transformed*, 94-95

³⁷ Thatcher, *The Downing Street Years*, 782-784.

³⁸ Zelikow en Rice, *Germany unified and Europe Transformed*, 98.

doen aangezien Frankrijk en de Verenigde Staten dit ook gedaan hadden. De officiële stilte van het Verenigd Koninkrijk begon verdacht te worden en de vijandelijkheid van Thatcher, die schadelijk zou zijn voor de Britse invloed op Duitsland, zou niet lang meer onopgemerkt blijven.³⁹

³⁹ Salmon ea, *Documents on British Policy Overseas*, No. 35 Sir C. Mallaby (Bonn) to mr Hurd No 1077 Telegraphic [WRL 020/4], 9 november.

3. De val van de Muur en de eerste stappen naar een eenheid.

De demonstraties in de DDR waren enorm gegroeid na het aanstellen van Krenz. Hij probeerde controle te krijgen over de situatie en kondigde op vier november democratische hervormingen aan zoals het beperkt toestaan van verkeer over de grens, maar dit was veel te mild voor de demonstranten. Op zeven november trad het parlement af en werd Hans Modrow genomineerd voor premier, maar Krenz en Schabowski namen het initiatief om al het verkeer over de grens toe te laten. Herr Schabowski, leider van de partij in Oost-Berlijn, bracht deze beslissing naar buiten in een persconferentie op negen november. Als antwoord op de vraag van een journalist wanneer dit nieuwe beleid in werking trad zei Schabowski: ‘nu’. Direct gingen de Oost-Berlijners de Muur over. Schabowski gaf aan dat hij in eerste instantie blij was dat de regering wat populairs had gedaan. Hij zei later er geen idee van te hebben gehad dat dit het einde van de DDR zou betekenen. Hij verwachtte een stabilisatieproces.⁴⁰

Dagenlang werd er feest gevierd in Duitsland na de val van de Muur. Families werden weer herenigd en negen miljoen mensen trokken over de grens naar het Westen. Kohl ging zo snel mogelijk naar de Muur om het Duitse volk toe te spreken. Hij verklaarde dat dit beleid van de DDR naar eenheid en vrijheid zou leiden. Alle West-Duitse leiders kwamen later naar de Muur om de Duitsers toe te spreken als één volk, terwijl niemand van de Oost-Duitse regering dit deed.⁴¹ Veel Oost-Duitsers wilden net als hun regering dat de DDR een aparte staat bleef. Modrow, als minister president vanaf dertien november, accepteerde wel politieke hervormingen in de DDR tegenover economische steun uit de BRD.⁴²

De reactie van het Verenigd Koninkrijk.

De regering van het Verenigd Koninkrijk was net als de rest van de wereld geschrokken, en zij probeerde op de hoogte te blijven van de gebeurtenissen in Duitsland. Een eenwording werd nu realistisch, maar het FCO adviseerde nog te wachten met uitspraken over een eenwording tot duidelijk werd wat de Oost-Duitsers wilden.⁴³ Nigel Broomfield, Brits ambassadeur in Oost-Berlijn, schreef aan Hurd dat het Verenigd Koninkrijk zich het beste kon concentreren op het steunen van politieke hervormingen en vrije verkiezingen in de DDR. Het Verenigd Koninkrijk zou niet moeten spreken over een mogelijke eenheid, want dat zou niet goed ontvangen worden in de DDR. Hurd zou dit beleid door geven aan Thatcher.⁴⁴

⁴⁰ Zelikow en Rice, *Germany Unified and Europe Transformed*, 98-101.

⁴¹ Ibidem, 102-103.

⁴² Ibidem, 110-115.

⁴³ Salmon e.a., *Documents on British Policy Overseas*, No. 36 Letter from Mr. Wall to Mr. Powell, 10 november 1989.

⁴⁴ Ibidem, No. 46 Mr. Broomfield (East Berlin) to Mr. Hurd No. 287 Telegraphic [WRE 014/2], 14 november 1989.

In de nacht van negen op tien november, net na de val van de Muur, was het Hurd en niet Thatcher die een reactie gaf namens het Verenigd Koninkrijk. Hij zei *op BBC World Service* dat het Verenigd Koninkrijk democratische hervormingen en een eenwording van Duitsland gebaseerd op vrije instituties zoals in de BRD steunde, maar dat een eenwording voorlopig nog niet op de agenda stond.⁴⁵ Thatcher was later positief over de val van de muur in de pers, maar had niks over een eenwording gezegd.⁴⁶ Het FCO deed verslag van een gesprek tussen Thatcher en Hurd waarin zij het erover eens waren dat een eenwording nog niet op de agenda staat. Het zou te snel zijn voor Europa's trauma aan de Tweede Wereldoorlog en er zou goed overlegd moeten worden over het toekomstige Duitsland. De twee belangrijkste punten voor het Verenigd Koninkrijk waren op dit moment het steunen van democratie in Oost-Europa en de positie van Gorbatsjov niet ondermijnen.⁴⁷

Op veertien november gaf het FCO aan dat de uitspraak van Hurd op 10 november voorlopig de standpunten van het Verenigd Koninkrijk goed weergaf. Deze week zou het FCO een vergadering houden om het standpunt van het Verenigd Koninkrijk mogelijk te herzien. Het belangrijkste nu was volgens het FCO de relatie met Kohl goed te onderhouden om Duitsland aan de kant van het Westen te houden. Het FCO gaf aan dat Thatcher de negatieve houding van het Verenigd Koninkrijk ten opzichte van de eenwording niet te veel moest uiten. Mitterand deed dit ook niet om de relatie tussen hem en Kohl goed te houden.⁴⁸

Gedurende achttien dagen, tot Kohls legendarische toespraak, probeerde het Westen door middel van veel vergaderingen een gezamenlijke positie in te nemen wat betreft Duitsland. Dit naar aanleiding van de speeches van Kohl waarin hij sprak over een eenheid van Duitsland. Tijdens een conferentie met alle leiders van de EG op achttien november, op initiatief van Mitterand, probeerde Thatcher haar ideeën te verspreiden en steun te krijgen in het vertragen van de eenwording.⁴⁹ Zij sprak niet over haar anti-Duitse gevoelens, maar focuste zich op het belang van het behouden van de status quo. De Europese grenzen moesten hetzelfde blijven en de NAVO en het Warschaupact moesten in stand blijven om Europa stabiel te houden en zo democratie te verspreiden. Een eenwording zou de Sovjet-Unie destabiliseren en zo zou de kans op democratie in Oost-Europa verkeken zijn. Om deze reden stond een eenwording nog niet op de agenda. Thatcher dacht na deze vergadering dat haar ideeën door de andere leiders geaccepteerd werden.⁵⁰

De Verenigde Staten bleef Kohl steunen. Op 24 november ontmoette Thatcher Bush op Camp David voor een volle dag vergaderen. Scowcroft had Bush geadviseerd dat zijn positie helder moest blijven. De Verenigde Staten zou een eenwording steunen. Thatcher zei ook tegen Bush dat haar

⁴⁵ Ibidem, xv.

⁴⁶ Thatcher, *The Downing Street Years*, 793.

⁴⁷ Ibidem, Letter from Mr. Powell (No. 10) to Mr. Wall, 14 november 1989.

⁴⁸ Salmon e.a., *Documenten on British Policy Overseas*, No. 45 Minute from Mr. Adams to Sir J Fretwell, with Minute by Sir J Fretwell, 14 november 1989.

⁴⁹ Zelikow en Rice, *Germany Unified and Europe Transformed*, 113.

⁵⁰ Thatcher, *The Downing Street Years*, 793-794.

prioriteit het versterken van de democratie in Oost – Europa was.⁵¹ Bush ging de directe discussie niet aan, maar hij was niet blij met deze houding van Thatcher. Ook was Bush bezorgd over Gorbatsjov, maar hij geloofde dat de Verenigde Staten door zijn sterke band met Duitsland en de Sovjet-Unie voor een oplossing kon zorgen.⁵²

Kohls Tien-Punten-Programma.

De situatie in de DDR was aan het veranderen. Genscher zei tegen Bush op eenentwintig november ‘Last night tow hundred thousand in Leipzig shouted one nation, again and again’.⁵³ Een eenwording werd steeds realistischer. Op 28 november gaf Kohl zijn beroemde toespraak waarmee hij de eerste stappen zetten naar een eenwording. Dit was de eerste officiële reactie van de regering van Kohl na de val van de Muur. Kohl had met een paar adviseurs in het geheim een Tien-Punten-Programma samengesteld om een eenwording te verwezenlijken. Kohl zei die dag ‘Nobody knows today what a united Germany will look like. I am sure that the unity will come if the people of Germany want it’.⁵⁴ Punt tien hield in dat zijn regering zou werken naar een eenheid, hoewel Kohl geen tijdslimiet aan had gegeven.⁵⁵

Sir Mallaby stelde op de ambassade van Bonn vast dat het de eenwording nu officieel een politiek doel van de BRD was, maar dat Kohls plan overstemd zou kunnen worden door de verkiezingen in beide delen van Duitsland dit jaar.⁵⁶

Moskou keurde het Tien-Punten-Programma van Kohl af, maar Bush had Kohl een paar dagen later gezegd hem te steunen. Nu wist Kohl zeker dat hij de president compleet achter hem had staan. Kohl zei aan Bush dat hij dacht dat na vrije verkiezingen in de DDR een eenwording nog ongeveer vijf jaar zou duren. Na dit gesprek bereidde de Bush regering vier punten voor die het eenwordingsproces zouden moeten begeleiden en legden deze voor op de NAVO conferentie van regeringsleiders op vier december.⁵⁷ Alle landen, behalve Italië en het Verenigd Koninkrijk, steunde deze opzet van de Verenigde Staten. Thatcher concludeerde dat zij bij het willen vertragen van het eenwordingsproces in elk geval niet op de Verenigde Staten kon rekenen en vestigde haar hoop op Frankrijk.⁵⁸

De Strasbourg conferentie op acht december van de Europese Raad was bedoeld om tot een gemeenschappelijk Westers beleid te komen nu de eenwording een officieel politiek doel was geworden. De Europese regeringsleiders concludeerden dat de Duitsers het recht hadden een eenheid te creëren via het zelfbeschikkingsrecht. Het proces zou de bestaande afspraken moeten respecteren en

⁵¹ Thatcher, *The Downing Street Years*, 794.

⁵² Bush en Scowcroft, *A World Transformed*, 192.

⁵³ *Ibidem*, 191

⁵⁴ Salmon e.a, *Documents on British Policy Overseas*, No. 59 Sir C. Mallaby (Bonn) to Mr. Hurd No 1156 Telegraphic [WRL 020/4] 28 november 1989.

⁵⁵ *Ibidem*, No. 59 Sir C. Mallaby (Bonn) to Mr. Hurd No 1156 Telegraphic [WRL 020/4] 28 november 1989.

⁵⁶ *Ibidem*, No. 61 Sir C Mallaby (Bonn) to Mr. Hurd No 1166 Telegraphic [WRL 020/4] 29 november 1989

⁵⁷ Bush en Scowcroft, *A World Transformed*, 198-200.

⁵⁸ Thatcher, *The Downing Street Years*, 795-6.

zou plaatsvinden in de context van Oost-West coöperatie en Europese integratie.⁵⁹ Thatcher en Mitterand hadden elkaar na afloop ontmoet en gaven elkaar aan bang te zijn voor een eenwording. Zij wilden een versterking van de Brits-Franse relatie en een 'Four Power meeting' om samen met de Sovjet-Unie de eenwording te vertragen. De 'Four Powers' zijn de vier bezetters van Duitsland die nog rechten op Duitsland hadden.⁶⁰

Nog steeds had de regering van het Verenigd Koninkrijk niet in het openbaar steun aan een Duitse eenwording gegeven. De avond voor de Muur viel had Sir Mallaby aangeraden dit te doen en de afgelopen weken had hij dit herhaald. Het beeld dat men in Duitsland van het Verenigd Koninkrijk kreeg was als de minst positieve en minst belangrijke Westerse bondgenoot. De relatie tussen het Verenigd Koninkrijk en de BRD verslechterde hierdoor, vooral doordat Frankrijk en de Verenigde Staten wel publiekelijk een eenwording accepteerden. Dit zou de invloed van het Verenigd Koninkrijk op de eenwording aantasten.⁶¹ Thatcher was het niet eens met Sir Mallaby en vond dat steun aan een eenwording het beleid van het Verenigd Koninkrijk ondermijnde. Zij vond een eenwording op korte termijn nog steeds onacceptabel.⁶² Er werd er een ontmoeting met Mitterand voorbereid om afspraken te maken over het vertragen van de eenwording en een bijeenkomst op Chequers Court, dat sinds 1921 het buitenverblijf van de Britse eerste ministers was.⁶³

⁵⁹ Salmon e.a, *Documents on British Policy Overseas*, No 71 Letter from Mr. Powell (Strasbourg) to Mr. Wall, 8 december 1989.

⁶⁰ Zelikow en Rice, *Germany Unified and Europe Transformed*, 137,138

⁶¹ Salmon e.a, *Documents on British Policy Overseas*, No.85 Sir C. Mallaby (Bonn) to Mr. Hurd No.12 Telegraphic [WRE 026/1], 5 januari 1990.

⁶² Ibidem, No.88 Letter from Mr. Powell (no.10) to Mr. Wall. 9 januari 1990.

⁶³ Ibidem, No.90 Minute from Mr. Synott to Mr. Weston, 9 januari 1990.

4. Het tot stand komen van de Duitse eenheid.

Het FCO had, onder leiding van John Weston, na de toespraak van Kohl voorbereidingen getroffen voor de bijeenkomst op Chequers. Thatcher wilde dat het Verenigd Koninkrijk voorbereid was op mogelijke gebeurtenissen in de DDR en liet het FCO hier onderzoek naar doen om deze op Chequers te presenteren. Naast de sterke steun van Amerika aan Kolhs programma en het feit dat de eenwording nu een politiek doel was, kwam er van de ambassade in Oost-Berlijn steeds verslag dat de demonstraties groter werden en dat de Oost-Duitsers schreeuwden om een eenheid. Het FCO stelde dat de vier bezetters niet alles meer over Duitsland te zeggen hadden. De Duitsers wilden een eenwording en de verkiezingen zouden hoogst waarschijnlijk in het voordeel van een eenwording gewonnen worden. Om deze redenen was een eenwording onvermijdelijk geworden volgens het FCO. Verder zou een eenwording tegen blijven werken een breuk met Duitsland en de Verenigde Staten kunnen betekenen.⁶⁴

Ook stelde het FCO dat er weinig zou veranderen met de economie van Duitsland na een eenwording en dat er niet gevreesd hoeft te worden dat Duitsland Europa zou domineren. Uit onderzoek van het FCO bleek dat er niet veel zou veranderen, omdat de economische overheersing er al was. Verder zou er via de eenwording eindelijk een vredesverdrag kunnen komen. Ter voorbereiding op de onderhandelingen moest worden nagedacht over een manier om Duitsland bij de NAVO te houden en er moest een manier worden gevonden waardoor het Verenigd koninkrijk niet geïsoleerd werd in de onderhandelingen. Het FCO stelde dat de realiteit niet langer ontkend moest worden door Downingstreet⁶⁵, maar Synott wilde niet van de premier eisen dat zij de thesis accepteerde voordat deze was doorgenomen en beargumenteerd op Chequers.⁶⁶

Begin januari, tijdens een gesprek tussen Hurd en Thatcher leek het alsof de premier ook wat milder werd. Hurd zei tegen haar dat een eenwording moeilijk te vertragen was nu de Oost-Duitsers hier zo hard om vroegen en het proces versneld zou worden.⁶⁷ Door de enorme hoeveelheid vluchtelingen van Oost naar West Duitsland had Kohl namelijk besloten om zo snel mogelijk de eenwording te verwezenlijken.⁶⁸ Thatcher leek het met Hurd eens te zijn, maar wilde de ontmoeting met Mitterand afwachten. Ook stond zij erop dat het FCO in zijn werk niet van een eenwording uit mocht gaan.⁶⁹

Het verlies van Thatcher.

⁶⁴ Ibidem, No. 83 Submission from Sir. P. Wright to Mr. Waldegrave and Assistant Private secretary, 20 december 1989.; No. 84 Paper by FCO Legal adviser, 22 december 1989.

⁶⁵ Ibidem, No. 86 Submission from Mr. Weston to Mr. Waldegrave, 8 januari 1990 ; No.87 Minute from Mr. Waldegrave to Mr. Weston, 8 januari 1990.

⁶⁶ Ibidem, No.90 Minute from Mr. Synott to Mr. Weston, 9 januari 1990.

⁶⁷ Ibidem, No. 92 Letter from Mr. Powell (no.10) to Mr. Wall.

⁶⁸ Zelikow en Rice, *Germany Unified and Europe Transformed*, 164.

⁶⁹ Salmon e.a, *Documents on British Policy Overseas*, No. 92 Letter from Mr. Powell (no.10) to Mr. Wall

De afspraak met Mitterand van twintig januari om de Anglo-Franse samenwerking te versterken werd een flop. In december was de president nog bezorgd over Kohls Tien-Punten-Programma, maar Mitterand zijn beleid ten aanzien van een Duitse eenwording was enorm veranderd. Het zou volgens hem niet slim zijn om negatief tegenover een eenwording te staan. Thatcher gaf aan het hier niet mee eens te zijn. Zij was van mening dat de landen samen de eenwording konden vertragen, maar Mitterand bleef bij zijn standpunt. Voor Mitterand was de Frans-Duitse samenwerking het belangrijkste, omdat hij graag een verdere integratie van Europa met daarin Duitsland wilde. Dit zou gunstig voor de machtspositie van Frankrijk zijn en om deze reden wilde hij Kohl niet tegenwerken.⁷⁰

Ook werd het eind januari duidelijk dat de Sovjet-Unie een eenwording niet serieus zou tegenhouden. Gorbatsjov wilde aanvankelijk een eenwording voorkomen, maar door de enorme vluchtelingenstroom vanuit de DDR naar het Westen had de DDR veel economische hulp nodig om te overleven als staat. Dit zou de DDR krijgen van de BRD als zij politieke hervormingen zouden doorvoeren. Gorbatsjov leek dit een goede optie, want door de zware economische crisis in zijn land kon hij economische hulp wel gebruiken.⁷¹ Hij stond er wel op dat de DDR niet zou worden overgenomen door de NAVO. Voordat Gorbatsjov publiekelijk uitte dat hij een eenwording accepteerde had het FCO al hints van deze houding opgevangen.⁷²

Thatcher kon geen steun krijgen van de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie en niet van Frankrijk, maar was een echte doorzetter en besloot de eenwording aan te vallen in de media om hem zo te vertragen. Op 25 januari publiceerde de *Wall Street Journal* een interview waarin Thatcher sprak over de vele obstakels die overwonnen moesten worden voor een eenwording en was zij aanvallend naar het beleid van Kohl.⁷³ De BRD was erg geschrokken van het interview met Thatcher in de *Wall Street Journal*. Ook was het grootste blad van Duitsland, *Bild Zeitung*, na 25 januari een haatcampagne aan het voeren tegen Thatcher.⁷⁴

Nadat Hurd in januari de DDR bezocht werd hij naast de redenen van het FCO om een andere reden er van overtuigd dat de eenwording er snel zou komen. De eenwording was namelijk al begonnen. Er emigreerde elke dag 1500 Oost-Duitsers, op de straten werd geschreeuwd om een eenheid, Volkswagen opende een fabriek in de DDR en de bekendste politici van de DDR waren Genscher en Kohl uit de BRD. De DDR was al een deel van de BRD aan het worden en dit was niet meer te stoppen. Hij gaf dit door aan de premier, maar Thatcher had de eenwording nog steeds niet geaccepteerd.⁷⁵

⁷⁰ Thatcher, *The Downing Street Years*, 797-8.

⁷¹ Salmon e.a, *Documents on British Policy Overseas*, xviii.

⁷² Ibidem, No. 72 Sir C. Mallaby (Bonn) to UK delegation, Stratsbourg Telegraphic No. Flash 001 [WRL 020/4], 9 december 1989. 'Soviet Proposal for Four Power Talks'.

⁷³ www.margaretthatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=107876. Tekst van het interview.

⁷⁴ Salmon e.a, *Documents on British Policy Overseas*, No. 142 Miss Neville-Jones (Bonn) to FCO No.181 Telegraphic [WRL 020/1], 13 februari 1990.

⁷⁵ Salmon, No.106 Minute from Mr. Hurd to Mrs. Thatcher, 25 januari 1990.

Via de bijeenkomst op Chequers op 27 januari werd de positie van Thatcher ondermijnd. Het was de bedoeling van de bijeenkomst om de premier op advies van het FCO over te halen een Duitse eenwording te accepteren. Thatchers adviseurs gaven aan waarom deze volgens het FCO onvermijdelijk was geworden. Hurd beschreef in zijn dagboek dat er een omslag plaats vond in het beleid van de premier.⁷⁶ Dit leek ook het geval te zijn nadat Thatcher met Gates en Eagleburger, twee Amerikaanse staatssecretarissen, had gepraat in Downingstreet. Zij waren op missie om één beleid te vormen met de vier bezetters van Duitsland. Het werd duidelijk voor hen dat zij zou instemmen met wat de Verenigde Staten wilden doen.⁷⁷

De twee-plus-vier-onderhandelingen.

Nu Thatcher om was accepteerden alle bezetters van Duitsland de eenwording. Er zou nog over veel problemen onderhandeld moeten worden voordat deze tot stand zou komen, maar op twaalf september 1990 ondertekenden alle zes landen het 'Twee-Plus-Vier-Verdrag'.⁷⁸ De Bush-regering was in februari met het idee van een twee-plus-vier-formatie voor de onderhandelingen gekomen.⁷⁹ Deze onderhandelingen zouden gevoerd worden door de vier bezetters van Duitsland en de twee delen van Duitsland. Thatcher accepteerde deze twee-plus-vier-formatie en gaf het FCO opdracht om de onderhandelingen voor te bereiden.⁸⁰ Zij liet de onderhandelingen vanaf maart over aan het FCO waardoor zij geen invloed meer had op het formuleren en uitvoeren van het Britse beleid.⁸¹ De Britten zochten samen met de Verenigde Staten naar oplossingen voor grote problemen als bijvoorbeeld het vaststellen van de grenzen, het NAVO-lidmaatschap en de afschaffing van de rechten van de vier bezetters.⁸² Tijdens de onderhandelingen werd vastgesteld dat de NAVO het Warschaupact niet meer als vijand zou zien om zo Gorbatsjov gerust te stellen over het Duitse NAVO lidmaatschap. Hiermee eindigde de Koude Oorlog.⁸³

Ondertussen gaf Thatcher aan Bush toe dat zij, ondanks haar acceptatie, nog steeds voor een eenwording vreesde en noemde het nieuwe Duitsland het 'Japan van Europa'.⁸⁴ Sir Mallaby stelde dat het Duitse beeld van het beleid van het Verenigd Koninkrijk ten aanzien van een eenwording compleet

⁷⁶ Salmon e.a, *Documents on British Policy Overseas*, xix. Er zijn geen officiële verslagen van deze bijeenkomst gevonden.

⁷⁷ Bush en Scowcroft, *A World Transformed*, 213-214.

⁷⁸ Ibidem, 298-300.

⁷⁹ Ibidem, 233- 236.

⁸⁰ Salmon e.a, *Documents on British Policy Overseas*, No. 139 FCO Paper, 9 februari 1990.

⁸¹ Ibidem, xxvii.

⁸² Ibidem, xxx-xxx1.

⁸³ Zelikow en Rice, *Germany Unified and Europe Transformed*, 303.

⁸⁴ Ibidem, 207.

beschadigd was door de vijandelijkheid van Thatcher en de positieve Britse rol in de onderhandelingen was niet bekend bij de bevolking.⁸⁵

⁸⁵ Salmon e.a, *Documents on British Policy Overseas* ,No.242 Letter from Sir C. Mallaby (Bonn) to Mr. Weston [WRG 020/10], 11 oktober 1990.

5. Conclusie.

Het Foreign and Commonwealth Office had, onder begeleiding van John Weston, gedurende december 1989 zijn beleid omgeslagen, waardoor het Britse team een meewerkende rol had aangenomen tijdens de twee-plus-vier-onderhandelingen. In oktober 1989 had het FCO, naar aanleiding van de steeds groter wordende crisis in de DDR, al vastgesteld in de beleidsplannen *Explosion in the GDR* en *German Reunification*,⁸⁶ dat het Verenigd Koninkrijk een eenwording niet zou kunnen blokkeren als de Duitsers een eenwording zouden willen. In de winter van 1989 werd duidelijk dat dit het geval was en dat een eenwording onvermijdelijk was. Dit werd ten eerste duidelijk door de toespraak van Kohl, waardoor de eenwording een politiek doel werd. Ten tweede door de Oost- Duitsers die in de DDR schreeuwden om een eenheid en ten derde door het feit dat de DDR al langzaam aan het verdwijnen was in de BRD.

Een eenwording tegen werken zou de invloed van het Verenigd Koninkrijk op de eenwording vernietigen, maar ook zou dit op de lange termijn gevolgen kunnen hebben. Het FCO was bang voor een mogelijke breuk met de Verenigde Staten en Duitsland en daarmee isolatie in de internationale politiek. Bush stond namelijk achter Kohls Tien-Punten-Programma en negeerde de anti-Duitse gevoelens van het Verenigd Koninkrijk. Hierdoor had Bush indirect het Verenigd Koninkrijk bang gemaakt voor een breuk tussen de twee landen.

Voor de val van de Muur had het Verenigd Koninkrijk zich vast gehouden aan haar al decennia oude steun aan het zelfbeschikkingsrecht van de Oost- Duitsers. Vrijheid voor de Duitsers vond het Verenigd Koninkrijk belangrijker dan een eenheid. Ook na de val van de Muur, waardoor de eenwording realistischer werd, hadden Hurd en Thatcher aangegeven democratische hervormingen te steunen, maar nog geen eenwording. Het FCO en Thatcher waren van mening dat een eenwording van Duitsland niet gunstig zou zijn, want deze zou een sterk Duitsland opleveren dat Europa economisch en politiek zou kunnen gaan domineren. Hierdoor zal de Britse internationale positie relatief gezien minder sterk worden. Daarnaast was Thatcher van mening dat Duitsland een agressief karakter had en daardoor niet te vertrouwen was. Om deze redenen probeerde het Verenigd Koninkrijk een eenwording te vertragen. Thatcher sprak, na de val van de Muur, vooral over het feit dat Gorbatsjov niet gedestabiliseerd mocht worden, dat door een eenwording zou gebeuren, omdat de kans op democratie in Oost-Europa dan verkeken was. Dit standpunt gebruikte zij om de leiders van de Westerse landen er te van overtuigen dat een eenwording nog niet aan de orde was.

Na steun van de Verenigde Staten aan het Tien-Punten-Programma van Kohl accepteerde Thatcher het feit dat zij niet op steun van Bush kon rekenen om een eenwording te vertragen. Mitterand leek wel bereid om samen een eenwording te vertragen en ook Gorbatsjov wilde een

⁸⁶Salmon e.a, *Documents in British policy Overseas*, No. 18 Letter from Mr. Ramsden to Mr. Budd (Bonn) ,11 oktober 1989

eenwording voorkomen. Het FCO had ondertussen al zijn conclusies getrokken en wilde deze aan Thatcher voorleggen tijdens de bijeenkomst op Chequers. Hoewel Mitterand en Gorbatsjov ook veranderden van gedachten in januari was het dankzij Hurd en de andere adviseurs op Chequers dat ook Thatcher de strijd definitief opgaf.

Met de acceptatie van Thatcher werd de omslag in het beleid een feit, maar was er sprake van een beleidsverschil tussen de premier en het FCO. Thatcher had de eenwording namelijk tegen haar zin in geaccepteerd. Het FCO nam, zonder invloed van Thatcher, een belangrijke positie in tijdens de twee-plus-vier-onderhandelingen. Daarmee heeft het Verenigd Koninkrijk niet alleen bijgedragen aan een herenigd Duitsland, maar ook aan het beëindigen van de Koude Oorlog, waardoor de hele wereld een stuk veiliger werd.

6. Literatuurlijst.

Primaire Bronnen.

Bush, G. en B. Scowcroft, *A world transformed* (New York 1998).

Salmon, P., K. Hamilton en Stephen Twigge (ed), *Documents on British policy overseas Series 3 vol.7 German Unification*, (Chippenham 2010).

Thatcher, M., *The Downing Street Years* (London 1993).

Secundaire Bronnen.

An, P., 'Obstructive all the way? British policy towards German unification 1989-1990', *German politics vol.15 no1* (2006).

Haftendorn, H., 'The unification of Germany, 1985-1991', in: M. Leffer (ed), *The Cambridge History of The Cold War volume 3* (Cambridge 2010).

Hitchcock, W., *The struggle for Europe* (New York 2003).

Merkel, P., *German Unification in the European context* (Pennsylvania 1993).

Szabo, S., *The diplomacy of German unification* (New York 1992).

Zelikow, P. en C. Rice, *Germany unified and Europe transformed: As study in statecraft* (Cambridge 1995).